

ЧИСЛОВНИКІ ПРИСЛОВНИКИ У РУСЬКІЙ МОВІ

Кожна група прислівників має свою специфічність щодо способу утворення, продуктивності, словотвірних моделей, частотності форм. Прислівники правдиві і такі різнорідні, бо кожна група у процесі адвербіалізації затримує свою специфічність. У роботі аналізується утворення прислівників у руській мові. У фокусі аналізу прислівники, які утворюються з числівників. Кожна група прислівників має свою специфіку з оглядом на спосіб утворення. Вказується на походження прислівників і форми, які зустрічаються у мові карпатського ареалу.

Ключові слова: прислівник, префікс, суфікс, числівник, утворення.

За своєю структурою прислівники різнорідні, а втім є їхні класи слів, до яких вони належать. Розрізняють їх, у першу чергу за походженням, то клас слів, до якого могла бути створена найбільша кількість інших класів слів (зменшувальних, прислівників, замісників, числівників, дієслів, прислівників...). Можливо їх розділити на прості, складні, на означуючі і обставинні. Втім перша аналітика прислівників мала б ґрунтуватися на їхньому походженні. Розрізняють їх за походженням прислівників, словосполучень, з яких вони утворені. Найбільше уваги приділяється тим, які утворені на основі кожного мови окремо. Для нас цікавим є аналіз як структури нашої системи прислівників. За допомогою них можна побачити паралелі у мові Горішнього, а класи, які створені вже за походженням.

Кількість прислівників у мові велика, а створені моделі утворення дозвояють неперервно утворювати нові слова.

Прислівники класу слів, до якого можна створити з кожної іншої однозначної класу слів. Меджитим, не кожна група однакова словотвірна. Найбільше уваги приділяється тим, які створені з прислівників і зменшувальних. У тих групах прислівників, які створені моделі з яких вони неперервно можуть створити нові прислівники.

* okditko@ffzg.hr

З другого боку, числовнічки тип адвербіялізації непродуктивні, несистематичні. Числовніки як файта слів малочислені, заварта, не поповнює ще з новими лексемами. Вони творять невелике число прислівників, але досить різноманітне. З другого боку, хоч кельо малочислені і непродуктивні, але велика частка цих файт прислівників має свої паралелі і у бешеді нашого походження, що підтверджує факт, що давні слова, котрі нашим предком були познані ще до переселення до тих країв.

Такі прислівники поділимо на декількох груп з огляду на те, як з форм числівників адвербіялізовано.

- Прислівники од числівника **єден**

Прислівники, котрі створені з числівника **єден**, творять ще і префіксально і суфіксально. Це невелика група прислівників, у кожній з яких морфологічний спосіб творить по **єден** прислівник.

Прислівники створені з числівника **єден**:

єдно – сл. *jedno*.

Прислівник **ведно** / **веднак** хаснує ще і у укр. діал. *уєдно*, вост.сл. *vjedno* (Čižka, 1998: 36). Форма **веднак** виступає створеною з іншого. Але прислівник **єднак** має паралелі у укр.діал. *їєднак* (Čižka, 1998: 37; Turčyn, 2011: 94); сл. діал. *jednak* (SSN I, 345);

Прислівник **завєдно** часто ще толкує як сербська поличка, але така форма зафіксована і у укр. діал. *зайєдно* (Brošnjak, 1996: 161). Прислівник виведений з применовника *за* + прислівник **ведно**, а він походить од числівника **єдно** і применовника *в*. Можебу хаснуванє зачуванє под впливом серб. *зайєдно*.

Числівнику **о єдно** зме не знашли паралелі. Виступає новшого походження, бо ще і правописно ще не лексикалізовано і применовник не прийшов до префіксу.

довєдна – прислівник створений з додаванням двох префіксів *до-* і *в-*.

суффикс префикс	-о	-ак	-а
-	єдн-о	єдн-ак	
в-	в-єдн-о	в-єднак	
(за-, до-)-в	за-в-єдн-о		до-в-єдн-а
о	о єдн-о		
на-	на-єдн-о		

Таблічка 1. Присловніки виведзени зоз числовніка **єдн**

Цо ше дотика суффиксального твореня видземе же найпродуктивнейши суффикс -о, ягод у прикметніцких присловнікох (весело, здраво, розумно...).

2. ПРИСЛОВНІКІ ОД ЧИСЛОВНІКА ПЕРШИ

Числовнік перши походить од компаратива числовніка **първьъ**, котрому додати суффикс компаративу -ши- **-първьъ-ши**. У нашим языку не зачувани числовнік од форми прв-, але лем од форми компаративу, але присловніки створени од обидвох формах. Звичайнейши и частейши тоти котри створени од числовніка перши. Гевти од *перви архаизовани. Шицким присловніком тей файти найдзени паралели у бешедох нашого походзенья.

Присловніки створени од числовніка перши: **перше** – укр.диял. перше (Čučka, 1998: 37; Brošnjak, 1996: 162), всл. perše; **найперше** укр. диял. найперше (Brošnjak, 1996: 162), слц. najprv; **першираз** – укр.диял. першираз (Čučka, 1998: 36; Turčyn, 2011: 232); порядкови числовнік + раз;

Од числовніка *перви єст меней деривати: **одпервоци** – од перв (= перши), псл. рьгвѣ; **одперву** – од початку, арх.; слц. odprvu.

префікс основа		по-
*първъ-ш-и	перше	по перше
	найперше	
*първъ-и	одперву	
	одпервоци	

Таблічка 2. Присловніки виведзени зоз числовніка **перши**

- Присловніки од збирних числовнікох **двойо, тройо...**

Присловніки тей групи створени од перших штирох числовнікох.

Безпрефіксални присловніки тей групи створени лем зоз суфіксом -ак: **двойак**, але и тот присловнік ма паралели укр. двойо.

Други присловніки тей групи то префіксални твореня.

Зоз префіксом на- створени присловніки аж на два способи:

на + -ак: **надвойак**, и

на + -не: **надвойне, натройне...**

Зоз префіксом о- творя ше присловніки по моделу

о- + -не: **одвойне, отройне...**

Присловніки зоз префіксом во- архаизовани и ридше ше у бешеди хасную: **вотройне, воштверне**.

Присловніки створени зоз числовніка и суфікса -ністо творя ше без префіксу: **двойністо, тройністо, штверністо**.

У таблічки яснейша дистрибуция префіксох и суфіксох.

суффикс префикс	-ак	-нє	-нїсто
-	двоак, трояк		двойнїсто, тройнїсто, штвернїсто
на	на двоак	надвойнє, наштвернє	
о-		одвойнє, отройнє, оштвернє	
во-		вотройнє, воштвенє	

Таблічка 3. Присловніки виведзени зоз збирних числовнікох **двойо, тройо**

- Зложени присловніки зоз формантом **раз** ...

Найпродуктивнїйши числовніцки модел твореня присловнікох у руским язiku то модел зоз формантом **раз**. Ма тєльо можлївосци кєльо єст числовніки.

Таки способ твореня ма уж розробени модели по котрих ше можу твориц присловніки од шицких числовнікох одредзеної групи:

Порядокови числовнік + раз	першираз, другираз, другераз и др.
Основни числовнік + раз	двараз, трираз, стораз, раз-два и др.
Неодредзени числовніки вєльо, кєльо, тєльо + раз	вєльораз, кєльораз, тєльораз, даскєльораз и др.

Таблічка 4. Зложени присловніки зоз формантом **раз**

У тей групи **раз** ше нє може додац лєм гу збирним числовніком, тиж так нєт огранїченя на перши штири числа як у других групах. То потвєрдзує твєрдзенє же створени модел по котрим ше творя присловніки тей групи.

Формант **раз** продуктивни у творєню присловнікох зоз других файтох слєвох. Зоз раз можлїви и други зложени присловніки.

- Присловніки пожички, зложени присловніки

И у групи числовніцких присловнікох єст пожички, алє и зложени форми.

Од пожичкох зме лем зазначели пожичку зоз сербского **дупла** / **дупло** гоч за ню маме свой присловнік одвойне, але ше пожичка, ягод и пожички у других файтох словох вше частейше хаснує.

Зложени присловніки рижнородни, сложени су зоз рижних комбинаційох.

Злучованє збирного числовніка и меновніка маме у присловніку **штвернож, оштвернож**.

Зложени присловнік зоз присловніка и основного числовніка маме у форми: **єдногласно**.

Зложени присловнік зоз єдиньованя двох числовнікох маме у лексеми: **надва-натри**.

Числовнік + меновнік	(о)штвернож
Присловнік + числовнік	єдногласно
Числовнік + числовнік	надва-натри, єден по єден

Таблічка 5. Присловніки пожички, зложени присловніки

ЗАКЛЮЧЕНЄ

Як зме видзели, присловніки числовніцкого походзєня малочислєни, прето же и сами числовніки наймалочисленша файта словох, але и медзи нїма єст вєцєй и менєй продуктивни модели творєня. З другого боку, вєкшина присловнікох тєй групи ма паралєли у бєшєдох нашого походзєня, цо докazuje же ше хасновали у бєшєди ищє до присєлєня до тих крайох.

У тєй групи найвєцєй форми повязани зоз лексєму раз (и у значєню числа, и у значєню «дакєди»): **двараз, трираз, штирираз**, та ин., **вєльораз, кєльораз, тєльораз**, та ин. Лєксєма раз, окрєм того, можє ше додавац до шицких порядкових числовнікох: **пєршираз, другираз** та ин.

И у нас, ягод и у закарпатских и лємковских бєшєдох три присловніки створєно зоз лєксикализацию примєновнікових формох присловніка єден: **довєдна, насєдно, вєдно**

За моделом присловнікох **двояко, трояко**, створєно и даскєльо присловніки зоз заменовнікох **иншак, вшєлїяк, нїяк**, и у нас и на Закарпатю.

Зоз форми порядкового числовніка *пєрвьї, котри у нас нє зачувани, але єст присловнік котри вивєдзєни з тєй форми: **одпєрвоци, одпєрву**.

Гоч числовніцки присловніки малочислени, вони и рижнородни, не маю єден модел твореня. То доказ же наставали през длуґши час. З другого боку, очевидно и же наставали през длуґи час бо ше правописно ище не цалком лексикалізували, та пишемо и **на двояк и надвойнє**.

Гоч кельо су малочислени, але и числовніцки присловніки, яґод и присловніки походзєня з других файтох словох богатство языка и важни способ збоґацованя языка.

Oksana Timko-Ditko

NUMERAL ADVERBS IN THE RUTHENIAN LANGUAGE

Summary

In this paper we are analazing formation of adverbs in ruthenian language. In focus of our research are adverbs derived from numbers. Each group of adverbs has its own peculiarities in terms of formation, productivity, formation models, frequency of forms. Adverbs are so much diverse because each group retains its peculiarities in the process of adverbialization. We are presenting origins of adverbs and forms wich are present in languages of carpatian areal.

Key words: numerical adverbs, prefix, suffix, number, formation.

ЛИТЕРАТУРА

- Brošňjak, O. (1996). Pryslivnyky v ukrajins'kyx hovorax Zakarpattja, Dysertacija na zdobuttja naukovocho stupenja kandydata filolohičnyx nauk (rukopys). Užhorod. (Cyrillic)
- Ramač, JU. (2002). Gramatyka ruskoho jazyka – za I,II, III, IV klasu gymnazyji. Beograd: Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva. (Cyrillic)
- Turčyn, JE. (2011). Slovnyk sela Tylyč na Lemkivščyni, L'viv: Ukrajins'ka akademija drukarstva. (Cyrillic)
- Čučka, P. (1998). Pryslivnyky starožytnoho peryferijnoho hovoru // Naukovyj visnyk Užhorods'koho universytetu, Filolohija, 3, 33–40. (Cyrillic)
- SSN (1994–2022). *Slovník slovenských nářečí* t. 1-3 / red. I. Ripka, Bratislava.

